

COOPERACIÓ PEL CONTROL SOCIAL I POBLACIONAL

EL CONCEPTE DE LA COOPERACIÓ CIVIL-MILITAR EN EL CAS COLOMBIÀ

Bettina Reis

09/01/2008

www.nodo50.org/ceprid

A finals de novembre de 2007, es celebrarà a Colòmbia la III Conferència de Cooperació Internacional en la qual el Govern colombià presentarà a la comunitat internacional, la seva estratègia de cooperació pels propers anys.

Per aquest motiu, és oportú estudiar alguns documents en el context d'aquesta Conferència, i en base a això, impulsar la reflexió i discussió.

1. L'Estratègia d'Enfortiment de la Democràcia i el Desenvolupament Social (2007-2013).

La Direcció de Justícia i Seguretat del Departament de Planificació Nacional (DNP), va publicar amb data de febrer de 2007, el document titulat: Estratègia d'Enfortiment de la Democràcia i el Desenvolupament Social (2007-2013).

El Resum Executiu d'aquest document, ressalta:

“Al 1999 el Govern colombià, amb el recolzament dels Estats Units d'Amèrica, va posar en marxa el Pla per la Pau, la Prosperitat i l'Enfortiment de l'Estat. Després de sis anys d'implementació d'aquesta estratègia, el balanç és molt positiu en varis fronts. Les condicions de seguretat democràtica han millorat significativament, l'economia està forta i se sustenta en una macroeconomia sana. Així, s'ha promogut el desenvolupament i s'ha impulsat la reducció de la pobresa i la desigualtat, els resultats del qual, en efecte, ja comencen a observar-se. La implementació de la Política de Defensa i Seguretat Democràtica del Govern del President Álvaro Uribe Vélez ha permès generar les condicions de seguretat necessàries per recuperar la confiança nacional i internacional a les institucions i a l'economia, portant a que avui el país compti amb un ambient propici per la inversió local i estrangera”.

En base a aquest balanç positiu del desenvolupament de les seves gestions, el govern planteja:

“Avui Colòmbia es troba en un moment definitiu per robustir aquestes fites i promoure nous avenços. Per això, el Govern colombià presenta a consideració de la Comunitat Internacional l'Estratègia d'Enfortiment de la Democràcia i el Desenvolupament Social, l'objectiu fonamental del qual és consolidar les fites i avançar encara més en els objectius fonamentals d'enfortiment de la democràcia, la superació de les amenaces contra l'estabilitat democràtica, la promoció dels drets humans, el desenvolupament econòmic i social, i la lluita contra la pobresa”.

El "Pla per la Pau, la Prosperitat i l'Enfortiment de l'Estat" mencionat a dalt i desenvolupat des de 1999, és més conegut com a "Pla Colòmbia". Tindrà una segona fase titulada "Estratègia d'Enfortiment de la Democràcia i el Desenvolupament Social".

En documents presentats a la comunitat internacional en els últims mesos, es descriuen alguns aspectes d'aquesta estratègia pels propers anys. Un paper clau en la seva execució, tindrà un denominat Centre de Coordinació d'Acció Integral (CCAI), òrgan de la Presidència de la República de Colòmbia.

Segons la pròpia definició, el Centre de Coordinació d'Acció Integral, s'entén com:

- Centre Interinstitucional liderat per la Presidència de la República, recolzat per l'Ambaixada d'Estats Units i el Comando Sud.
- Garanteix legitimitat, governabilitat i presència de l'Estat en zones estratègiques del territori nacional recuperades per les Forces Militars i la Policia.
- Desenvolupa accions integrals de tipus econòmic i social per complementar la Política de Defensa i Seguretat Democràtica en el marc de la Recuperació Social del Territori.

Els integrants permanents d'aquest centre de caràcter interagencial, són un alt número de ministeris i demés institucions colombianes, civils i militars: l'Agència Presidencial per l'Acció Social i la Cooperació Internacional ("Acció Social"); el Ministeri de Defensa; el Comandament General de les Forces Militars; la Policia Nacional; el Ministeri de l'Interior i de Justícia; els Ministeris de Protecció Social; d'Educació i d'Agricultura; l'INCODER (encarregat d'assumptes territorials); l'Institut Colombià de Benestar Familiar; Coldeportes; el Servei Nacional d'Aprenentatge (SENA); la Fiscalia Genral de la Nació i la Registraduria Nacional de l'Estat Civil.

Com a enllaços, són nomenats els demés ministeris, el Departament Nacional de Planificació (DNP), el Banc Agrari, l'Alt Comissionat per la Pau, el Consell Superior de la Judicatura, la Defensoria del Poble, DANSOCIAL i Fedecajas. Igualment el Departament Administratiu de Seguretat (DAS, òrgan de seguretat depenent de la Presidència), la USAID (ens estatal de cooperació d'EUA, executora dels projectes emmarcats en el Pla Colòmbia) i la sucursal colombiana de l'empresa petroliera nord-americana Occidental, la "Oxy Colombia".

2. La Doctrina d'Acció Integral, del Ministeri de Defensa

El fonament teòric i operacional del denominat: Centre de Coordinació d'Acció Integral, el troben en l'últim informe del Ministeri de Defensa de Colòmbia, titulat: "365 dies de treball que fan la diferència. Informe anual Ministeri de Defensa. Juliol 2006 – Juliol 2007"

A la presentació d'aquest informe, l'actual Ministre de Defensa colombià, Juan Manuel Santos Calderón, anuncia aplicar, pel segon període de govern del president Uribe (2006-2010) "una Política de Consolidació de la Seguretat Democràtica (PCSD), a través de la qual s'estableixin les importants fites assolides en el primer quadrienni i s'avanci en la recuperació final de les zones on encara persisteixi la presència de grups terroristes i narcotraficants".

Segons l'informe ministerial, aquesta "política de consolidació", implica un "viratge en el Pla de Guerra" [sic]. Amb aquests canvis, el ministeri pretén, segons el document:

- “El nou pla de guerra potencialitza l'experiència adquirida en la combinació entre el component militar i l'acció integral per la recuperació social i militar del terrorisme”.
- En el marc de la consolidació territorial s'estan alineant els esforços militars amb la lluita contra el narcotràfic i la política social. Putumayo és el departament amb més municipis beneficiats pel centre de Coordinació per l'Acció Integral (CCAI).
- (...) L'estratègia de consolidació de control territorial s'impelementarà en tres fases depenent de les característiques de seguretat de cadascuna de les zones del país on la FP [Força Pública] faci presència. Tot i que en cada zona es requeriran esforços intensius de diferent tipus, en totes elles ha de ser una constant el treball i la coordinació interagencial civil-militar.
- Existeix una presència més contundent de les FP a les zones que controlaven els grups il·legals d'autodefensa i on han sorgit bandes criminals”

El canvi de l'estratègia militar, es fonamenta en una “Doctrina d'Acció Integral” (DAI), la qual, segons el Ministeri de Defensa, s'entén com:

“un conjunt de principis que han d'orientar l'acció coordinada de la força legítima amb l'acció social de l'Estat i la societat civil. L'objectiu és executar, en els propers 3 anys, recursos del sector defensa en projectes de benestar comunitari en zones on encara no ha arribat la resta de l'Estat i ja s'hi troba la FP [Força Pública]. Aquesta no reemplaça l'acció social de l'Estat però li permet a l'esforç social guanyar temps”.

L'Annex 2 del document presentat a la cooperació internacional, “Estratègia d'Enfortiment de la Democràcia i el Desenvolupament Social (2007-2013)”, resumeix “Elements de la Doctrina d'Acció Integral (DAI)”, Però, no explica que la DAI és part essencial del “nou pla de guerra” del Ministeri de Defensa.

3. Les directrius del Comando Sud dels EUA

A dalt hem vist que l'anomenat Centre de Coordinació d'Acció Integral, és liderat per la Presidència de la República i a més compta amb el suport de l'Ambaixada estadounidenca a Colòmbia i del Comando Sud (USSOCSOUTH, per les seves sigles en anglès).

Què és el Comando Sud?

La missió actual del Comando Sud, segons la seva pròpia definició, és la de “dur a terme operacions militars i fomentar la cooperació de seguretat per aconseguir els objectius estratègics dels EUA”.

És una organització militar integrada per:

- L'Exèrcit Sud dels Estats Units (USARSO), ubicat al Fort Sam Houston, Texas.
- La 12a Brigada Aèria (AFSOUTH), ubicada a la Base de la Força Aèria Davis Monthan, Arizona.
- El Comando de les Forces Navals Sud d'EUA (USNAVSO), ubicat a la Base Naval Mayport, Florida.
- Les Forces Sud d'Infanteria de Marina d'EUA. (USMARFORSOUTH), ubicat a Miami, Florida.

- El Comandament d'Operacions Especials Sud d'EUA (USSOCSOUTH), ubicat a la Base de la Reserva Aèria de Homestead, prop de Miami, Florida.

A més, té tres Forces de Tasca Conjunta (JTF) amb missions exclusives dins de l'hemisferi, ubicades a la Base Aèria Soto Cano, Hondures, l'Estació Naval de la Badia de Guantanamo, Cuba, i a Key West, Florida.

Segons explica el document: USSOCSOUTH: Amistat i Cooperació per les Amèriques: Estratègia del comando 2016 del Comando Sud dels Estats Units, el Comando Sud està en camí de transformar-se “d'una organització militar tradicional en un Comando Conjunt Interagencial de Seguretat per l'any 2016”.

Davant la falta d'una amenaça de guerra entre els països llatins i caribenys -doncs no hi ha perill de que esclati una guerra entre nacions-, el Comando Sud -o més precisament, el Departament de Defensa dels EUA-, identifica a altres desafiaments que suposadament “amenacen la seguretat, l'estabilitat i la prosperitat” hemisfèrica, i legitimen la seva intervenció. Aquestes són: “pobresa i igualtat, corrupció, terrorisme i delictes”. El Comando Sud afirma que aquests desafiaments de seguretat, no són amenaces militars tradicionals sinó, “sovint, interrelacionats i que involucren a actors de l'estat i fora d'ell”. Per tant, seria necessari “un enfocament de societat i col·laboració interagencial”.

Constatem que la Doctrina d'Acció Integral (DAI) i el Centre de Coordinació d'Acció Integral (CCAI), del Ministeri de Defensa colombià, corresponen a l'enfocament interagencial plantejat pel Comando Sud estadunidenc. No és una “recepta” especial de o per Colòmbia: En altres països, per exemple a Afganistan, aquest enfocament de cooperació civil-militar, “d'acció integral”, es coneix en anglès com a “comprehensive approach”.

El text citat del Comando Sud generalment no precisa actors concrets, per tant crida l'atenció que en el capítol sobre “delictes”, són nombrades especialment organitzacions colombianes, “narcoterroristes”:

“El tràfic de drogues seguirà sent un desafiament hemisfèric. [...] Els narcotraficants del passat s'han tornat molt més letals en l'actualitat i es preveu que aquesta tendència segueixi creixent. Els narcoterroristes obtenen el finançament i el poder de la venda de drogues il·legals i han evolucionat en tres grups principals a Colòmbia: les Forces Armades Revolucionàries de Colòmbia, o FARC; l'Exèrcit d'Alliberament Nacional, o ELN, i les Autodefenses Unides de Colòmbia, AUC. Aquestes organitzacions han incrementat els índexs d'homicidis i segrestos a tota la regió. Aquests grups i una quantitat de pandilles summament violentes no operen dins dels límits tradicionals de nació-estat. Viuen entre la població i l'aterroritzen, i s'aprofiten dels espais no governats a tot l'hemisferi”.

Mentre que segons aquesta font, el Comando Sud sustenta la seva intervenció aduint un suposat increment d'activitats delictives de grups colombians “narcoterroristes” a tot l'hemisferi, el govern colombià busca recolzament amb una argumentació oposada: Sol·licita fons de cooperació, civil i militar, referint-se a una lluita exitosa contra el crim i el terrorisme. Segons els seus informes, no van augmentar els delictes, sinó que hi va haver una dràstica reducció. Per exemple: Al document citat del Centre de Coordinació d'Acció Integral, el govern colombià presenta, com a resultat de la política de Seguretat Democràtica, les següents xifres:

“El número d'actes terroristes es va reduir el 62,9% entre 2002 i 2005 i el 59,8% entre el primer semestre de 2002 i el mateix període de 2006”.

“La taxa d'homicidis per cada 100 mil habitants es va reduir el 40,3% entre 2002 i 2005” [Pel 2005, registra 18.111 homicidis].

“El número de llars desplaçades es va reduir el 24% de promig anual durant el quadrienni [2001-2005], la qual cosa va evitar el desplaçament de 207 mil famílies”.

Val la pregunta: el Comando Sud i el govern colombià, no utilitzaran les mateixes xifres? De totes maneres sorprèn que per la mateixa intervenció, parteixin d'una argumentació oposada. O sigui, les estadístiques s'utilitzen segons convé als interessos de qui les presenta?

Al costat dels ja mencionats arguments relacionats amb la “seguretat hemisfèrica”, és oportú assenyalar que la intervenció del Comando Sud, està igualment sustentada per l'interès d'assegurar les fonts energètiques a la regió, per part dels Estats Units:

“L'energia és un altre factor que contribueix als vincles econòmics dins de l'hemisferi. Segons el Departament d'Energia, tres (Canadà, Mèxic i Venezuela) dels quatre proveïdors principals d'energia dels Estats Units es troben dins de l'hemisferi occidental. Segons la Coalition for Affordable and Reliable Energy (Coalició en Pro de l'Energia Accessible i Confiable), els Estats Units necessitaran un 31% més de petroli i un 62% més de gas natural en les properes dues dècades. A mesura que els Estats Units segueixen necessitant més petroli i gas, Amèrica Llatina es converteix en un líder mundial d'energia amb les seves enormes reserves de petroli i producció i subministres de gas i petroli. Hem de treballar junts per garantir que aquests recursos energètics i la infraestructura que els recolzen permetin la prosperitat regional”.

Tot i que el Ministeri de Defensa implementarà l'estratègia civil-militar a tot el país, el Centre de Coordinació d'Acció Integral ha prioritzat algunes regions pel seu desenvolupament. Entre elles, regions com Arauca i Catatumbo (Nord de Santander), especialment riques en recursos energètics. No queda lluny de sospitar que aquest tracte preferencial, estigui relacionat amb la “gana” energètica dels EUA a la qual fa referència la citada font del Comando Sud.

4. La recuperació social del territori, enmig de l'agudització de la guerra

El 10 de juliol de 2007, el Washington Post publica un article titulat: “A new weapon against Colombias rebels. Government Bringing Social Programs to Long-Neglected Regions in Bid to Establish a State Presence” en el qual el Ministre de Defensa, Juan Manuel Santos, presenta la ja descrita Doctrina d'Acció Integral com una estratègia nova del seu ministeri pels propers anys:

“Hem d'anar a les zones més apartades on hi ha narcotràfic, grups il·legals i pobresa'. [...] Ara alinearem els nostres esforços de manera que permeti a l'Estat d'anar-hi i netejar i després mantenir aquestes zones -el que els militars anomenen 'netejar i mantenir' [...] I l'aspecte de 'mantenir' té a veure amb la presència de l'Estat, d'institucions diferents als militars. Hi anem amb brigades de metges, professors, el sistema de justícia”.

El viceministre de Defensa, Juan Carlos Pinzón, entrevistat per la periodista Jineth Bedoya Lima, afirma sobre el mateix tema:

“En aquesta política de consolidació el tema central és quant de territori es controla i sobretot, de quina manera es controla. Òbviament hi ha zones on l'Estat encara ha

d'arribar amb força per imposar-se sobre els grups al marge de la llei. En la mesura en que això es faci, s'obriran espais perquè la resta de l'Estat desenvolupi el seu paper”.

Per entendre aquestes afirmacions del ministre i viceministre de defensa de Colòmbia, és necessari saber que justament aquest any, va ser aprovat el pressupost de guerra més alt dels últims 30 anys o “en tota la història” de Colòmbia. Al respecte, el director de la Fundació Seguretat i Democràcia, Alfredo Rangel Suarez, comenta a la Revista Cambio, el 13 d'agost:

El viceministro de Defensa, Juan Carlos Pinzón, entrevistada por la periodista Jineth Bedoya Lima, afirma sobre el mismo tema:

“El Ministerio de Defensa es presta a ejecutar el presupuesto más voluminoso por la seguridad y la defensa nacionales que ha tenido el país en toda su historia. Y lo hace justo cuando está comenzando la fin del conflicto armado que, todo y que puede sonar paradójico, no lo es. En efecto, el país necesita hacer el máximo esfuerzo por consolidar las importantes metas alcanzadas en los últimos cinco años en materia de seguridad. [...] En términos de presupuesto, el país está haciendo el esfuerzo necesario, por lo que al presupuesto ordinario incrementado se le sumarán los importantes recursos extraordinarios de impuestos al patrimonio que pagarán los sectores más pudientes de la sociedad [...] A estos recursos se le agregará el del Plan Colombia que [...] seguirán contribuyendo de manera importante para conseguir los objetivos buscados. [...] La Fuerza Pública será fortalecida en tres aspectos críticos principales: el poder de fuerza, la movilidad y la inteligencia. [...] En los próximos cuatro años, las Fuerzas Militares tendrán 17.000 efectivos adicionales y la Policía 20.000 más. La movilidad -que multiplica la fuerza-, aumentará con la adquisición de aviones medianos y pesados, y con helicópteros para el transporte de tropas y el ataque aéreo. La inteligencia se fortalecerá con la compra de más y mejores equipos de inteligencia y contrainteligencia -clave para neutralizar las infiltraciones y la corrupción-, así como el mejoramiento de la inteligencia humana, tan endeble en nuestro medio en relación con la inteligencia técnica”.

Les fonts citades no deixen dubtes de que en els propers anys, el govern colombià es prepara per una agudització de la guerra, o el que l'analista Alfredo Rangel considera “el començament de la fi del conflicte armat”.

Un dels conceptes bàsics de l'estat de dret és contemplar la distinció entre seguretat externa o defensa, encarregada a les forces militars, i seguretat interna, encarregada a la policia. A països com per exemple Alemanya, la policia està assignada al Ministeri de l'Interior, mentre que l'exèrcit, està assignat al Ministeri de Defensa. A Colòmbia, les Forces Militars i igualment la policia, estan ambdues assignades al Ministeri de Defensa. És preocupant observar tendències que assenyalen que enlloc de distingir entre tasques militars i de policia, hi ha cada cop més fusió. Això indica, entre altres, la no separació dels respectius pressupostos. El Ministeri de Defensa ho sustenta de la següent manera:

“No hi ha una definició precisa de Despesa Militar. [...] En sentit estricte, la Despesa Militar seria la despesa pública destinada per cada país a les seves FFMM [Forces Militars], com a institucions encarregades de la protecció dels Estats enfront les amenaces externes. Però, a Colòmbia, l'article 217 de la Constitució Política estableix que les “Forces Militars tindran com a finalitat primordial la defensa de la sobirania, la independència, la integritat del territori nacional i de l'ordre constitucional”. Al fixar com a obligació de les FFMM (Exèrcit, Armada i Força Aèria) la defensa de l'ordre constitucional i donada la complexa situació interna colombiana, la definició de Despesa Militar al nostre país s'ha ampliat per incloure també els costos propis de la seguretat interna”.

5. La Cooperació Europea, en el marc de l'estratègia civil-militar

La combinació d'accions militars i civils dins d'una estratègia predominantment bèl·lica, ha estat un tema àlgid de discussió respecte al "Pla Colòmbia". Avui, aquesta estratègia civil-militar està presentada per les autoritats amb més transparència. Per la cooperació internacional, és clau fer-se la pregunta: Vol o no ser part d'aquesta estratègia bèl·lica que es fonamenta en la combinació d'accions militars i civils?

L'èmfasi de la cooperació oficial europea, és a dir, la cooperació contractada i consensuada entre la Comissió Europea i el govern colombià, són els anomenats "Laboratoris de Pau". S'inscriuen en el Pla Nacional de Desenvolupament i són implementats sota la figura d'aliances públic-privades. Actualment, hi ha tres Laboratoris de Pau. El primer, al Magdalena Medio; el segon, a l'Alto Patía i Massís Colòmbia (departaments Cauca i Nariño), l'Orient Antioqueny, i el departament de Nord de Santander; el tercer, a les Muntanyes de María (departaments Sucre i Bolívar) i el departament del Meta; a més, aquest Tercer Laboratori de Pau té un eix temàtic mitjançant el qual es pretén recolzar a determinats sectors de la societat civil compromesos amb la construcció de la pau.

Segons l'Agència Presidencial per l'Acció Social i la Cooperació Internacional (Acció Social), la missió dels denominats "Programes de Pau i Desenvolupament" i els "Laboratoris de Pau", és la següent:

"Recolzar i promoure estratègicament condicions de convivència pacífica, facilitant la interrelació dels diversos actors en les regions i canalitzant recursos cap a les comunitats vulnerables, amb la finalitat de procurar avançar en la construcció col·lectiva de desenvolupament i pau en els territoris de Colòmbia"

Com a visió, assenyala:

"Pel 2010 ser el millor pont entre el govern nacional i els actors regionals per la gestió d'iniciatives de desenvolupament territorial i pau, enfortint a la vegada la presència de l'estat en les zones més vulnerables del país".

Respecte a les organitzacions executores dels Laboratoris de Pau, Aliança Social, entre d'altres, destacat del Centre de Coordinació d'Acció Integral (CCAI), defineix:

"Són representants de la societat civil organitzades en diverses regions de Colòmbia, coneixen profundament la realitat territorial, posseeixen una àmplia experiència en desenvolupament participatiu, compten amb el reconeixement manifest dels actors locals, han cimentat un procés d'empoderament social amb impacte sobre el millorament de les condicions de vida de grups vulnerables i la seva missió és aprofundir els Programes Regionals de Desenvolupament i Pau, tasca que executen fa varis anys".

L'eix temàtic del Tercer Laboratori de Pau, Acció Social presenta en els següents termes:

"Enfortir iniciatives de desenvolupament i pau, liderades per organitzacions de dones, joves, afrocolombians i indígenes del nivell local i regional, buscant la identificació de lliçons apreses i metodologies innovadores que serveixin com a entrada per la construcció d'una política pública favorable a la pau. (...) S'han construït sobre principis i criteris ètics, polítics, socioculturals i socioeconòmics, que constitueixen el teixit de les "lògiques de vida" que integren les iniciatives. [...] Són una opció de vida, una proposta assertiva de construcció de civilitat, d'ampliació de democràcia, d'exercici legítim i ple dels drets a la pau, a la sobirania i a la llibertat de consciència, consagrats constitucionalment. Garantir

que aquests drets puguin seguir sent exercits per les iniciatives constitueix un gran repte, no només per elles mateixes, sinó per tota la societat en el seu conjunt”.

Si comparem les fonts oficials, constatem que pel que fa a la mateixa realitat, les mateixes regions o el mateix període, s'apliquen llenguatges molt diferents que comporta la construcció de idees o “realitats” fins i tot oposades. Mentre que el Ministeri de Defensa es refereix a una regió i població parlant del desenvolupament d'un “pla de guerra”, o que l'exèrcit entri per “netejar zones”, Acció Social, ens destacat del CCAI, utilitza un llenguatge que recorda la forma d'expressar-se de les ONG de drets humans i de pau. No apareix la paraula “guerra” sinó que se citen “opcions de vida per construir la pau”, o es parla “de l'exercici legítim i ple dels drets a la pau i la sobirania, la llibertat de consciència”.

Si no es tractés d'experiències existencials tan oposades com viure en pau o viure enmig de la guerra, o de ser involucrats en estratègies de guerra o de construcció de la pau, no seria tan important reivindicar una major precisió pel que fa als objectius dels projectes de la cooperació internacional.

De les regions prioritàries determinades pel Centre de Coordinació d'Acció Integral pel desenvolupament de la cooperació civil-militar -Córdoba; Mig i Baix Atrato (Apartadó); Nord del Cauca; Tumaco; Sierra Nevada; Catatumbo; Arauca; Zona Sud (Caquetá, Guaviare i Meta); Putumayo-, les zones del Meta i Catatumbo (Nord de Santander), coincideixen amb els espais geogràfics en els quals es desenvolupen els programes del Segon i Tercer Laboratori de Pau.

6. La cooperació civil-militar o “comprehensive approach”: Informació de context

La cooperació civil-militar, no és un enfocament desconegut. És el concepte que també s'aplica a altres regions de conflicte en el marc de l'anomenada lluita antiterrorista. A Europa, ha estat motiu de controvertits debats en els parlaments i va comportar tensions entre governs i organitzacions de la societat civil.

Exemple Afganistan: A començaments d'octubre, la Federació alemanya d'ONG de Desenvolupament VENRO, va publicar un “paper de posicionament” en el qual elabora l'impacte negatiu d'aquest concepte a Afganistan, i el que implica per a actors de la cooperació internacional:

“Un dels problemes greus pel treball de les ONG és conseqüència del concepte de cooperació civil-militar implementat activament pel govern federal alemany i altres governs compromesos en el marc de la ISAF i la Operation Enduring Freedom, OEF. (...) Des de la perspectiva de les ONG, no només és problemàtic que la cooperació bilateral estigui estretament enllaçada amb l'exèrcit federal alemany (...) i en perill de perdre la seva autonomia; sinó també que l'exèrcit desenvolupi cada cop més activitats en el camp de la reconstrucció i l'ajuda humanitària, amb la finalitat de guanyar 'els cors i les ments' de la gent. Aquesta “mixtura”cívico-militar augmenta els riscos de les ONG que busquen conservar la seva neutralitat. Algunes ONG van sortir en els últims anys d'Afganistan argumentant, entre altres, que la instrumentalització del mandat humanitari per l'exèrcit, impossibilita la prestació d'una ajuda independent. Després de les guerres als Balcans, en el cas d'Afganistan es tracta novament d'una discussió de principis: quins beneficis o quins danys comporta la barreja de l'ajuda civil i militar?”

Una crítica principal en el cas d'Afganistan és l'altíssim número de morts violentes de civils registrades com a “danys col·laterals”. Tot i que aquí no podem aprofundir l'anàlisi sobre l'aplicació d'aquest concepte a Afganistan, val com a exemple que demostra la

necessitat pels actors de la cooperació internacional a Colòmbia, de promoure una discussió i un posicionament sobre aquest enfocament.

Christoph Marischka, analista de conflictes alemany, assenyala que el concepte de la “seguretat enllaçada” (terme utilitzat en alemany per “comprehensive approach”) comporta la dissolució -o disgregació- de categories tradicionals com: guerra i pau, combatent i civil, seguretat interna i externa, peacekeeping i ajuda d'emergència. En altres paraules, aquest concepte erosiona principis bàsics d'un estat de dret, i debilita instruments jurídics, com el dret internacional humanitari. Això també ho podem constatar amb el cas colombià.

El fet que els textos de projectes de la cooperació internacional contractada amb el govern colombià eviten reconèixer l'existència d'un conflicte armat intern a Colòmbia, i presenten a l'estat i al govern colombià, no com una part d'aquest conflicte, sinó com a víctima dels grups armats il·legals, pot facilitar la intrmissió d'aquests projectes en estratègies que combinen l'acció militar amb la social. La invisibilització de l'estat colombià i la Força Pública com a part del conflicte armat, possibilita invisibilitzar també realitats incòmodes, associades, com per exemple, les violacions de drets humans i crims de guerra comesos per membres de les Forces Armades. Mentre que -per exemple- la GTZ, ens de la cooperació bilateral alemanya, descriu la regió del Nord de Santander, escenari del seu programa de pau, CERCAPAZ, com una zona “en la qual hi ha una disputa per la guerrilla, els paramilitars i bandes de narcotraficants pel control de vastes parts del territori”, a la mateixa zona, ONG de drets humans acudeixen a la crida de les comunitats camperoles per duar a terme missions humanitàries i investigar l'impacte de la militarització per l'exèrcit nacional acompanyat d'infraccions del dret internacional humanitari i violacions dels drets humans. Recentment, una Missió Internacional d'Observació va arribar al país per investigar els múltiples casos d'execucions extrajudicials sota la responsabilitat de la Força Pública. Segons diu l'informe preliminar, “entre juliol de 2002 i juny de 2007, apareixen registrades a Colòmbia i imputades a la Força Pública almenys 955 casos d'Execucions Extrajudicials, a més de 235 casos de desaparició forçada de persones, segons l'informe de les organitzacions de la CCEEU. Per la seva banda, la Procuraduria General de la Nació es troba investigant disciplinàriament 670 casos, havent-se emès a data d'avui 11 falles disciplinàries”.

També sorprèn que en aquests projectes oficials de cooperació, la figura d'Estat-víctima, es manté, tot i les revelacions en el context de l'anomenada “para-política”, i que investigacions judicials oficials i altres estudis, han demostrat l'alt nivell d'involucrament de funcionaris estatals, polítics i membres de la Força Pública, en els crims dels grups paramilitars.

Com una gran part dels projectes de la cooperació internacional, s'inscriuen en les categories de prevenció i/o transformació de conflicte, o es denominen “cooperació per la pau”, és oportú fer referència al que opina Kevin Clements, expert en conflictes. En el seu article “Towards Conflict Transformation and a Just Peace” (cap a la transformació de conflicte i una pau justa), aprofundeix en la necessitat d'analitzar més detingudament les formes en les quals els estats generen i moltes vegades, escalen els conflictes armats. Si això no succeeix, es descarta el desenvolupament de polítiques sensibles al conflicte, opina l'expert. I fa veure que, a les zones de conflicte de major gravetat del món, “els sistemes estatals són seriosament deficients i molt probablement més associats a la iniciació i la prolongació de la violència que a la seva resolució”.

La III Conferència de la Cooperació Internacional a Colòmbia, és un motiu important per reflexionar sobre els diferents models de la cooperació internacional: d'una banda, avaluar la seva aportació des del concepte d'una construcció de la pau que integra el

principi d'una solució negociada del conflicte social i armat i el compliment integral dels drets humans; i de l'altra, analitzar el concepte de la cooperació civil-militar o "acció integral", concebuda per la "recuperació social dels territoris".

Aquest article no pretén més que aportar algunes notes informatives al respecte.

Bettina Reis és integrant de Coordinació Alemanya de Drets Humans a Colòmbia.